

**Propozycja scenariusza lekcji z zakresu edukacji filmowej,
wchodzącej w zakres ścieżki międzyprzedmiotowej *Edukacja
czytelnicza i medialna*.**

Brzdąc Charliego Chaplina jako przykład filmu niemego.

Przeprowadzenie takich zajęć to doskonałe uzupełnienie programu, w ramach edukacji polonistycznej. Można potraktować je jako element programu profilaktycznego szkoły (a więc uzasadnione jest przeprowadzenie lekcji w ramach godziny wychowawczej czy kółek zainteresowań). Ze względu na to, że film poprzedza prelekcja, a więc poruszone były najważniejsze zagadnienia (historia kina niemego, gatunek, postać Charliego Chaplina) można swobodnie kontynuować dyskusję o filmie. Jednak należy prosić uczniów o przyniesienie materiałów, które ułatwią usystematyzowanie wiedzy na temat filmu (jeśli jest możliwe zajęcia można przeprowadzać w pracowni internetowej, wówczas to przygotowanie nie jest konieczne).

Cele ogólne:

1. Przygotowanie się do samokształcenia poprzez umiejętne pozyskiwanie i opracowywanie informacji pochodzących z różnych źródeł.
2. Rozumienie natury i roli mediów we współczesnej cywilizacji.
3. Zachowanie tożsamości kulturowej wobec globalizacji kultury.
4. Zdobycie umiejętności przekazu i krytycznego odbioru treści komunikatów medialnych.
5. Zachowanie postawy dystansu i krytycyzmu wobec informacji przekazywanych przez media.

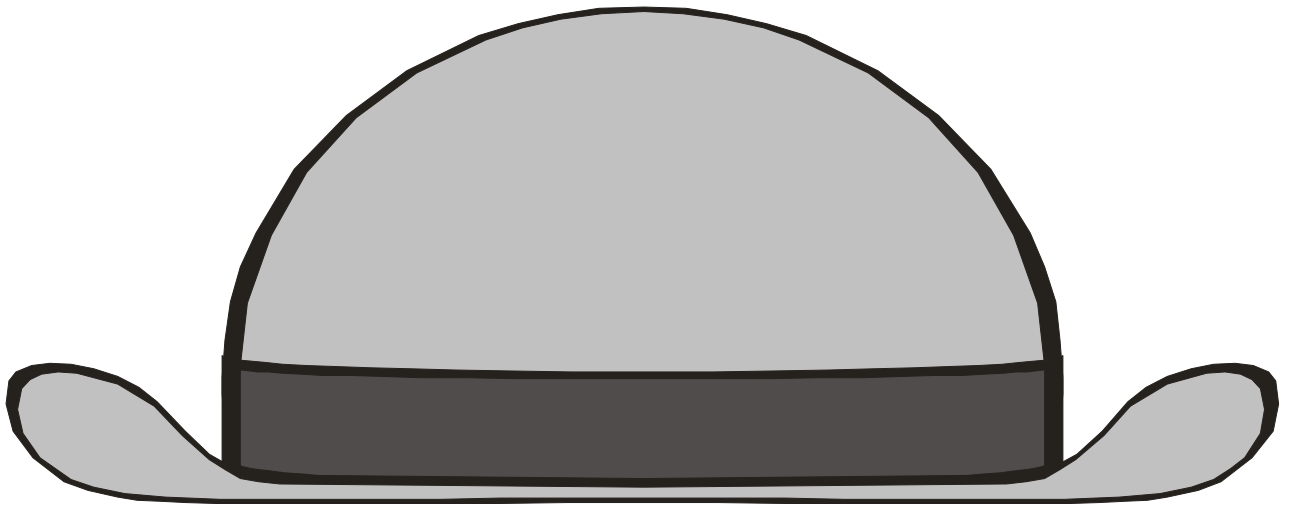
Cele szczegółowe:

1. Zapoznanie się z historią kina i specyfiką filmu niemego.
2. Przedstawienie postaci Charliego Chaplina: aktora, reżysera, scenarzysty i kompozytora.
3. Przybliżenie bądź powtórzenie cech gatunku *komedia* i jego wartości estetycznych.
4. Pokazanie wartości muzyki na żywo jako ilustracji do filmów niemych (rola muzyki we filmie współczesnym).

Przebieg zajęć	Uwagi
1. Swobodne wypowiedzi uczniów o filmie.	
2. Przedstawienie krótkiego zarysu historii kina, związanej z kinem niemym i zaprezentowanie postaci aktora, reżysera, scenarzysty i kompozytora muzyki do swoich filmów – Charliego Chaplina. Załącznik nr1i załącznik nr2	Zwrócić uwagę na wyjątkowy charakter filmu jako przykładu kina niemego
3. Podanie tematu - (uczniowie mogą sami sformułować temat na końcu zajęć).	
4. Wypełnianie karty pracy, odnośnie cech filmu niemego, na podstawie <i>Brzdąca</i> Charliego Chaplina. Środki artystycznego wyrazu	Zwrócić uwagę na wyjątkowość środków artystycznego wyrazu: dla młodego widza zaskakująca jest czarno-biała taśma, muzyka na żywo, tworzona przez tapera często na bieżąco, improwizowana, ze względu na to, że nie ma ścieżki dźwiękowej Przerysowana gra mimiką, zbliżenia i półzbliżenia jako często używane rodzaje planów filmowych.
5. Przypomnienie pojęć: fabuła, akcja, wątek, bohater. Zakwalifikowanie filmu do gatunku komedii (cechy komedii: elementy komizmu sytuacyjnego, postaci, słownego, groteska, absurd, hiperbola).	Zwracamy uwagę na wspólne cechy z teatrem i sztuką malarską - w starszych klasach, w młodszych pytamy o znajomość gatunku na podstawie doświadczeń własnych dziecka.
6. Omówienie cech fabuły (akcji) filmu. a. Fabuła jest jednowątkowa czy wielowątkowa, b. Postacie głównych bohaterów i wpływ bohaterów pobocznych na rozwój wydarzeń c. Ważniejsze momenty kompozycyjne akcji: <ul style="list-style-type: none"> • zawiązanie • rozwój akcji • punkt kulminacyjny, z gwałtownym zwrotem akcji • rozwiązanie • finał 	Uczniowie mogą skorzystać ze <i>Słownika terminów literackich</i> . Notatkę sporządzają w karcie pracy. Notatka w karcie pracy
6. Ocena bohaterów (opis).	Raczej do omówienia, ale można uczynić z tego punktu także ważny element zajęć – np. dla młodszych klas zaproponować opis bohatera, ilustrację plastyczną, a nawet przeprowadzić zajęcia metodą dramy – wcielenie się w bohatera i opis uczuć, przeżyć.
7. Omówienie wartości muzyki na żywo, w wykonaniu zespołu poznańskiego <i>Snowman</i> . Uczniowie wymieniają instrumenty.	Młodsze dzieci można prosić o zilustrowanie instrumentów.
Podsumowanie: Uczniowie wykonują słowniczek filmowy na podstawie wiadomości zdobytych podczas zajęć.	Dla chętnych uczniów propozycja stworzenia scenariusza krótkiego, niemego filmu

Karta pracy ucznia

1. Wymień cechy kina niemego, na podstawie obejrzanego filmu. Wpisz je w melonik.

2. Na podstawie literatury i filmu wypisz znane Tobie cechy gatunku komedii. Możesz skorzystać ze „Słownika terminów literackich” lub „Słownika języka polskiego”. Wpisz informacje w taśmę filmową.

3. Odnajdź w filmie i wypisz:

- elementy komizmu sytuacyjnego

-elementy komizmu postaci

-elementy komizmu słownego

4. W załączniku nr 3 wymienione zostały podstawowe rodzaje planów filmowych. Zapoznaj się z notatką i wymień te, które są najczęściej stosowane w Brzdącu.

5. Na wykresie akcji filmu wypisz wydarzenia:

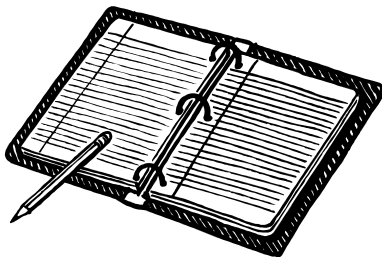
pkt.kulminacyjny

rozwój akcji

rozwiązanie

zawiązanie akcji

finał

Zadanie w tym miesiącu

6. Wykonaj własny Słowniczek filmowy. Zaprojektuj okładkę. Wypisz w nim wszystkie poznane na zajęciach ważne terminy i pojęcia. Uzupełniaj podczas kolejnych spotkań.

Załącznik nr 1

Historia filmu

Najwcześniejsze urządzenia będące przodkami kinematograficznych to camera obscura i laterna magica (latarnia czarnoksiężska). Ta ostatnia jest prapradziadkiem projektorów do slajdów. Istniały też różnego rodzaju aparaty optyczne do pokazywania ruchomych obrazków - stroboskop, zoetrop, praxinoskop, fenakistiskop. Pierwszy aparat do utrwalania scen ruchomych zbudował w 1891 roku Edison. Był to kinetoskop. Podobne urządzenie (kinematograf - patent z 13 lutego 1894 r.) skonstruowali bracia Auguste i Louis Lumier. Urządzenia te nie rejestrowały dźwięku.

Utrwalenie postaci niemal jak żywych, ich indywidualności rysów, mimiki, specyfiki gestów na celuloidowej taśmie zmieniło w dużym stopniu naturę postrzegania świata przez ludzi. Rola pamięci nie zmalała lecz zmieniła się również. Oko jako najważniejsze narzędzie odbioru zwiększyło rolę pamięci fotograficznej, wyobraźnia zaczęła działać w inny sposób. Sceny ukazujące coraz to w inny sposób wciąż rosnącą i zmieniającą się wiedzę o człowieku budziły niezapomniane przeżycia estetyczne takie jak zachwyt i wzruszenie. Większość kierunków awangardowych takich jak impresjonizm czy surrealizm zawierały się w kinie, przedstawiane, eksponowane bez słów. Kino nieme przecierało szlak do zainteresowania publiczności innym nowoczesnym przedsięwzięciom artystycznym. Wprowadzenie dźwięku można nazwać pewną katastrofą kina ponieważ bagatelizował on przekaz "świat cieni", upraszczał przeżycia związane z losem bohaterów oraz z wartościami jakie postacie z ekranu przekazywały.

Nowe źródło przekazu jakim było kino swój początek ma w XIX wieku, kiedy to bracia Lumiere w tzw. „godzinę zero” 28 grudnia 1895r. zorganizowali projekcję dziewięciu jednogodzinowych filmów. Pamiętna projekcja odbyła się w Paryżu. Ludzie początkowo odnosili się do nowego środka przekazu z dużą rezerwą. Filmy czarno-białe bez dźwięku były pokazem fantastycznej mimiki i gry gestami aktorów. Plansze z komentarzem ukazywały się po scenach. Aktorzy, którzy mieli naprawdę trudne zadanie bez słów opowiadali publiczności dramatyczne i komiczne historie, a ta coraz bardziej przekonywała się do nowego medium. Po upływie kilku lat aktorzy zdobywali miano gwiazd i dużą popularność. Publika z utęsknieniem czekała na ciąg dalszych losów bohaterów, których rolę się wcielali sławni do dziś ludzie tacy jak Pola Negri, Clara Bow, Gloria Swanson, Rudolf Valentino, Charlie Chaplin. Dziś wielu aktorów wzoruje się na grze ówczesnych sław, a ich filmy nadal cieszą się dużą popularnością.

Hollywood, Hollywood

Po wynalezieniu kinematografu w USA kino stało się popularne. Ludzie często odwiedzali tzw. "nickelodeonami" ze względu na niską, atrakcyjną cenę biletów (5 centów-nickel). Popularną rozrywką stały się krótkie jedno-, dwuaktowe komedie i melodramaty, co za tym idzie zwiększyła się ich produkcja, a rynek filmowy w szybkim tempie się rozrastał. Projekcje zazwyczaj odbywały się z podkładem muzyki granej na żywo.

Monopol na produkcję filmów w USA osiągnął i skutecznie go bronił Edison. Inni producenci w obawie przed gigantem uciekali np. do Hollywood. Pierwsze studio filmowe na tym terenie- Nestor Studio w 1911r. założyli Al Christie i David Horsley. Później ściągnęli tam inni niezależni filmowcy, w ten sposób dzielnica Los Angeles- Hollywood stała się amerykańskim najważniejszym ośrodkiem produkcji sztuki filmowej. Tu właśnie powstał ośrodek pięciu wytwórni; Fox (później 20th Century Fox), Loew's Incorporated (później Metro-Goldwyn-Mayer), Paramount Pictures, RKO (Radio-Keith-Orpheum) i Warner Bros., działających zarówno jako producenci filmów, jak i dystrybutorzy i właściciele kin. Opozycją do tzw. "wielkiej piątki" było osiem innych niezależnych wytwórni; Universal Studios, Columbia Pictures i United Artists, Samuel Goldwyn, David O. Selznick, Walt Disney i Walter Wanger. Ich znaczenie na rynku również było duże ale ci producenci nie mieli własnych kin ani nie zatrudniali własnych gwiazd. Ze wzrostem znaczenia kina rozwijała się technika filmowania (zaczęto wykorzystywać technikę gry światła i cienia oraz różne ujęcia

kamery). Niestety z dużym zainteresowaniem publiczności wiązało się zwiększenie nacisku producentów na ilość nie jakość produkcji. Publiczność tłumnie wybierała się na przeciętne produkcje artystyczne, które zawsze kończyły się nierealnie szczęśliwym happy-endem.

Wielkie dzieła amerykańskiego filmu niemego

W okresie przed wprowadzeniem filmu dźwiękowego powstawały również dzieła, które obecnie zaliczane są do największych osiągnięć kinematografii, jak:

- Napad na ekspres (The Great Train Robbery) (1903) - pierwszy western,
- pierwsza ekranizacja powieści Frankenstein (1910),
- filmy D.W. Griffitha: Narodziny narodu, Nietolerancja (1916), Złamana Lilia (1919), Męczennica Miłości (1920);
- Nanook z północy (Nanook of the North) (1922) wybitny film dokumentalny w reżyserii Roberta J. Flaherty'ego
- Karawana (1923) reż. James Cruze - najwybitniejszy western kina niemego komedie slapstickowe Macka Sennetta
- filmy Charlesa Chaplina m.innymi: Charlie włóczęgą (1916), Imigrant (1917), Pieskie życie (1918), Brzdąc (1921), Paryżanka (1923), Pielgrzym (1923), Gorączka złota (1925), Cyrk (1928), Światła wielkiego miasta - film z muzyką ale bez dialogów (1931);
- komedie Bustera Keatona z najwybitniejszym - Generałem (1926), a także: Strach na wróble (1920), Rozkosze gościnności (1923), Sherlock Junior (1924), Marynarz na dnie morza (1924), Buster i milion krów (1925).

Kim jest ten mały włóczęga w meloniku?

Prawdziwe nazwisko: Charles Spencer Chaplin

Zawód: aktor, reżyser, scenarzysta, producent, kompozytor

Data urodzenia: 16 kwietnia 1889

Data śmierci: 25 grudnia 1977

Miejsce urodzenia: Lambeth, Londyn, Anglia, Wielka Brytania

Znak zodiaku: Baran

Charles Chaplin to angielski aktor i reżyser filmowy, scenarzysta, producent i kompozytor muzyki do swych filmów, jedna z najwybitniejszych postaci światowego kina. Utożsamiany z postacią małego włóczęgi w meloniku. Czołowy reprezentant komedii slapstickowej opartej przede wszystkim na gagach, wprowadzał stopniowo do swych filmów dramatyczne problemy, takie jak nędza, głód, bezrobocie, zagrożenie wojną.

Urodził się w Londynie, od dzieciństwa występował z rodziną w music hallu, od 1907 w zespole pantomimicznym Freda Karno. W czasie tournée po USA w 1914 roku zaangażowany został przez Macka Sennetta do filmu. Do 1919 wystąpił w kilkudziesięciu krótko- i średniometrażowych obrazach: "Charlie bokserem", "Charlie włóczęga", "Emigrant", "Charlie policjantem", "Psia dola", "Charlie żołnierzem".

W atmosferze skandalu wokół jego osoby i oskarżeń o sympatie prokomunistyczne, uznany za "cudzoziemca niepożądanego w USA" Chaplin wyjeżdża do Europy i tutaj pozostaje.

Zrealizował między innymi: "Brzdąca" (pierwszy film długometrażowy Chaplina), "Gorączkę złota" (1925), "Cyrk" (ostatni film niemy), "Światła wielkiego miasta" (1931), "Dzisiejsze czasy" (1936), "Dyktator" (1940), "Światła rampy" (1952), Król w Nowym Jorku (1957), (1966).

W zrealizowanym w 1947 roku filmie pod tytułem "Monsieur Verdoux" odszedł od wizerunku małego włóczęgi w meloniku i jest to jedna z jego pierwszych głównych ról w filmie obficie

wyposażonym w dialogi. Sam film jest okrutną satyrą na społeczeństwo burżuazyjne. Ostatnim filmem zrealizowanym przez Chaplina jest "Hrabina z Hongkongu". Obraz ten nie spotkał się z życzliwym przyjęciem widzów i krytyki a wielu uważa go za oznakę wyczerpania się inwencji wielkiego twórcy.

Załącz

znik nr 2

PLANY FILMOWE

PLANY

Plan wyznaczany jest przez odległość kamery od głównego obiektu filmowanego w danym ujęciu. Odległość ta określa wyraz emocjonalny i charakter zadań danego ujęcia. Plan wyznacza stosunek postaci do otoczenia, przez co nadaje scenie odpowiednie znaczenie. Podział na plany jest oczywiście umowny. Przyjęło się odróżniać osiem podstawowych planów filmowych.

PLAN TOTALNY

Plan totalny służy to pokazania miejsca, w którym rozgrywa się akcja. Kręcony jest z większej odległości by widz mógł dobrze zorientować się gdzie się znajdują bohaterzy. Takie plany należy kręcić ze statywu, aby niczym nie rozpraszać widza. Plany totalne wprowadzają widza w miejsce akcji, w związku z czym ujęcia takie powinny trwać wystarczająco długo by widz mógł dostrzec najistotniejsze elementy danego miejsca. Do takich ujęć można też używać panoram, zwłaszcza kiedy odsłaniają coś nowego albo obejmują bardzo szeroki horyzont.

PLAN OGÓLNY

Plan ogólny jest kręcony z nieco mniejszej odległości niż plan totalny i ma za zadanie dokładniej wprowadzić widza w miejsce akcji, pokazując na przykład co konkretnie bohaterowie robią, ile znajduje się osób na planie i jaki panuje klimat. Za każdym razem gdy zmieniamy miejsce akcji, dobrze jest przedstawić bohaterów w planie ogólnym. Widz powinien śledzić naszą historię a nie rozwiązywać po drodze zagadki, gdzie znajdują się aktorzy (no chyba że scenariusz tego wymaga).

PLAN PEŁNY

Jest to plan w pewnym sensie naturalny. W planie pełnym bohater ukazany jest w całości (od stop do głowy). W planie pełnym dominująca postać jest wyraźnie określona i ukazuje związek postaci z miejscem akcji. Otoczenie staje się coraz mniej ważne. Czasem stosuje się do wprowadzenia postaci, gdzie tło może coś powiedzieć o danej postaci albo wprowadzić do akcji, np. postać wchodząca do sklepu, baru. Plan pełny stosowany jest dość rzadko, raczej jako forma przejściowa pomiędzy planem ogólnym a planami bliższymi.

PLAN AMERYKAŃSKI

Plan amerykański, czyli od kolan wzwyż, jest pierwszym planem, który przenosi uwagę widza na bohaterów. Dobrze go stosować gdy chcemy przybliżyć relację widza z bohaterami, jednocześnie pokazując co bohaterowie robią, i w jakich relacjach są w stosunku do siebie. Plan amerykański jest dość często stosowanym planem, nadającym się do filmowania aktorów rozmawiających. Plan ten dokładnie odpowiada naszej percepcji, kiedy żaden szczegół nie jest podkreślony i nasz wzrok naturalnie skłania się ku twarzy.

PLAN ŚREDNI

Plan średni to plan przejściowy. Postaci filmowane są od pasa w górę. W kadrze wciąż może znaleźć się kilka postaci, jednocześnie widzimy je na tyle blisko, że możemy dostrzec ich gesty czy emocje.

PÓŁZBLIŻENIE

Otoczenie i scenografia w tym planie praktycznie przestaje być zauważalna w związku z czym półzblżenia stosujemy kiedy uwagę chcemy skupić na postaciach. Filmujemy popiersie bohatera. Półzblżeniem reżyser wyodrębnia najważniejsze dla akcji osoby, izolując od reszty otoczenia.

ZBLIŻENIE

Zbliżenie koncentruje się na twarzy bohatera, uwidacznia jego stan wewnętrzny, a także szczegóły jego wyglądu (zmarszczki, blizny). Za pomocą zbliżeń pokazujemy stany emocjonalne bohatera. Stosujemy go więc ostrożnie z aktorami-amatorami, którzy nie mają jeszcze umiejętności wyrażania mimiką twarzy sztucznych emocji. W zbliżeniu widzimy postać od gardła do czubka głowy.

DETAL

Duże zbliżenie rekwizytów. Zazwyczaj kręcąc detal pomijamy tło, tak aby wypełnił kadr. Duże zbliżenie człowieka stosowane jest nie tyle dla pokazania jego stanów emocjonalnych ale raczej dla podkreślenia reakcji fizycznej (np. oka człowieka zażywającego narkotyki, krwawiące usta martwego człowieka). Detal jest dobrym planem przebijającym dwa ujęcia. Często stosowany do zwrócenia uwagi widza na jakiś szczegół, który wyjaśnia sytuację np. obrączka na palcu kobiety, którą nasz bohater chce poderwać.

Wybór planów

Z reguły wyboru planów dokonuje reżyser. Najczęściej zależy on od roli człowieka w danym ujęciu. Trzeba zastanowić się co chcemy pokazać, czy to jest rola dynamiczna, czy raczej refleksyjna. Drugim czynnikiem wpływającym na decyzję o planie jest stosunek akcji do

opisu. Na ile akcja sama w sobie opisuje scenę a na ile potrzebuje się wesprzeć scenografią. Ostatnim kryterium jest stopień natężenia uwagi. Czy uwagę koncentrujemy od dużej przestrzeni do emocji bohaterów, czy też najpierw zwracamy uwagę na emocję bohatera powoli wyjaśniając przyczyny danej emocji.

łączenie planów

łączenie planów wykonuje się w montażu, poprzez zlepianie ze sobą różnych ujęć. Plany należy łączyć ze sobą w sposób interesujący, pobudzający percepcję. Trzeba uważać, żeby następstwo planów nie było zbyt drastyczne, (chyba, że chodzi nam właśnie o taki efekt) ani zbyt nudne od ogółu do szczegółu. Odpowiedni wybór planów może dodać filmowi charakteru i dynamiki, więc próbujcie z nimi eksperymentować.

WWW.szorty.pl

Bibliografia:

Materiały do załączników : historia kina i postaci Charliego Chaplina

1. www.stopklatka.pl
2. www.filmweb.pl
3. www.wikipedia.org.pl
4. WWW.szorty.pl

Scenariusz:

1. *Cudowny kinemo – Rosyjska myśl filmowa, wybór i opracowanie: Tadeusz Szczepański, Bogusław Żyłko, Wydawnictwo Słowo Obraz Terytoria, Gdańsk 2001.*
2. *Humor kina niemego [w:] S. Kokesz: Nie tylko Chaplin, Warszawa 1957.*
3. *Film niemy a malarstwo [w:] K. Malewicz Malarz i kino, [w:] Cudowny kinemo.*
4. *Kino nieme a teatr [w:] J.Tynianow, Film - słowo – muzyka, [w:] Cudowny kinemo.*

Opracowała: Monika Kula

Zadanie „Szkolna Akademia Filmu” otrzymało wsparcie ze środków Polskiego Instytutu Sztuki Filmowej, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Gminy Jarocin.